

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

ЗМІСТ

Розділ І. Теоретичні аспекти дошкільної освіти у сучасному вимірі

<i>Бабчук О. Г., Фіщенко О. М. Особливості дитячих страхів.....</i>	<i>7</i>
<i>Бондаренко Т. Особливості розвитку комунікативних умінь у дітей старшого дошкільного віку.....</i>	<i>13</i>
<i>Булгакова О. Ю., Осадча Е. В. Розвиток спостережливості у дітей старшого дошкільного віку.....</i>	<i>18</i>
<i>Державенко М. А. Виховання соціальних умінь дітей третього року життя в комунікативній діяльності.....</i>	<i>24</i>
<i>Корибут І. Ю. Особливості прояву дитячих страхів у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>29</i>
<i>Корнєва С. Особливості розвитку самостійності у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>35</i>
<i>Кримова Н. О., Мельничук М. Г. Психолого-педагогічні особливості розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>41</i>
<i>Кримова Н. О., Капліста Д. С. Агресія сучасних дітей старшого дошкільного віку: чинники та наслідки.....</i>	<i>47</i>
<i>Кудрявцева О. А., Ігнат'єва А. І. Управлінський погляд на формування знань зі сталого розвитку старших дошкільників.....</i>	<i>53</i>
<i>Кудрявцева О. А., Прокопова Г. С. Управління якістю формування родинних цінностей дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор.....</i>	<i>60</i>
<i>Кудрявцева О. А., Чебан Ю. В. Управлінський контекст формування емоційно-вольової готовності старших дошкільників до навчання у НУШ.....</i>	<i>67</i>
<i>Кудрявцева О. А., Ганган І. А. Управління якістю формування соціально-комунікативних умінь старших дошкільників через ігровий простір.....</i>	<i>74</i>
<i>Магда А. Особливості прояву конфліктної поведінки у дітей дошкільного віку.....</i>	<i>81</i>

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРИ

ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ

К.психол.н., доц. О. Г. Бабчук
Магістрантка О. М. Фіщенко

Актуальність цієї проблеми зумовлена зростанням кількості дітей дошкільного віку, які демонструють ознаки агресивності, тривожності, емоційної нестабільності та соціально-психологічної дезадаптації. Така динаміка може мати серйозні наслідки для формування їхньої особистості в майбутньому. Психіка дітей є надзвичайно вразливою і недостатньо здатною протистояти негативним впливам. Невротичні страхи виникають через тривалі та нерозв'язані переживання або різкі психічні потрясіння, що супроводжуються нервовою перенапругою. Ці страхи потребують особливої уваги з боку психологів, педагогів і батьків, оскільки їх наявність робить дитину скутою, напруженою, пасивною та замкнутою в собі. Ситуацію ще більше ускладнює те, що сучасні українські дошкільники зростають в умовах воєнних дій, що додатково негативно впливає на їхню ще не зміцнілу психіку. Страхи дитини дошкільного віку різноманітні та потребують психолого-педагогічної корекції, що і зумовлює актуальність і соціальну значущість проблеми дослідження. Також вони є важливою темою для дослідження в контексті розвитку особистості дитини, оскільки вони безпосередньо впливають на емоційне благополуччя, поведінку, соціальну адаптацію та навчальну діяльність.

Мета дослідження – здійснення теоретичного та прак-

тичного аналізу страхів у дітей та вивчити їх вплив на формування особистості.

Проблематика страхів стала предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців, таких як Т. Дуткевич, О. Камінська, Н. Піддубна та Д. Єфімов.

С. К'єркегор підкреслює, що страх і тривога є нормальними реакціями на небезпеку, однак страх виникає у відповідь на чітко визначену загрозу, тоді як тривога є реакцією на неясну, суб'єктивну небезпеку [3, с. 29].

Спираючись на теорію З. Фрейда, страх – це емоційний стан, в якому поєднуються різні відчуття задоволення та незадоволення, спричинені сприйняттям відповідних рівнів напруги та, можливо, відображенням важливої події [6].

Також страх розглядають як наслідок травматичних взаємодій суб'єкта з певними об'єктами. О. Камінська акцентує увагу на важливості ефекту несподіванки для виникнення дитячих страхів, вважаючи, що будь-яке явище, яке відбувається раптово, може стати джерелом страху для дитини [2].

Т. Дуткевич припускає, що багато страхів мають свої корені у спадщині, що передалася людині від її тваринних предків. Від тваринного існування у людини залишилися лише два природні страхи: страх гучних звуків та страх втрати опори [1, с. 56].

Дослідники Н. Піддубна та Д. Єфімов виділяють кілька причин виникнення страхів у дітей дошкільного віку. Серед них – надмірна кількість заборон від батьків або, навпаки, повна свобода; психологічні травми, такі як переляк, які підвищують вікову чутливість дитини до певних страхів; а також психологічне «зараження» страхами під час спілкування з однолітками та дорослими [5].

М. Кузнецов виділив чинники, які сприяють формуванню страху:

1. Надмірна опіка. Батьки які надто обережно поведуться з власними дітьми, намагаються застерігати їх від можливих небезпечних ситуацій. Втім цей може породжувати у

малюка відсутність впевненості в собі і боязкість. Крім того, стрес, пов'язаний з міським життям, може змінити дитину. Вона стане з більшою психологічною сприйнятливістю.

2. Недостатня рухова активність. З поширенням цифрових інновацій діти все менше займаються руховою активністю, віддаючи перевагу комп'ютерним іграм вдома, а це шкідливо може впливати на фізичний і психічний стан, а також викликати формування страхів.

3. Психологічні або психічні розлади. Виявлення невротичних ознак, що вимагають діагностики і терапевтичних втручання, може слугувати додатковим чинником який призводить до виникнення страху, фобій у дитини. Такі прояви можуть виявлятися в наслідок дитячих страхів, не характерних для їхнього віку або містять ознаки патології, що вимагає адекватного медичного втручання. Кваліфіковане консультування та обстеження необхідні для вирішення цих питань [4, с. 36].

Страх найчастіше з'являється у тих дітей, яким притаманна висока тривожність, окрім цього страх може носити характер навіювання, тобто передаватися від батьків до дітей. Переважна більшість страхів обумовлені віковими особливостями розвитку дитини й мають тимчасовий характер, якщо до них правильно ставитися, розуміти причини їхньої появи, страхи зникають самі по собі.

У вітчизняній психології виділяють кілька основних причин виникнення страхів у дітей дошкільного віку. Перша причина пов'язана з конкретною ситуацією, подією або випадком у житті дитини (страх перед темрявою, собаками або негативними персонажами). Такі страхи, як правило, легше піддаються корекції, і якщо травматичні події не повторюються, вони часто минають самі собою. Друга причина – індивідуальні особливості дитини, її емоційна чутливість, схильність до тривожності та підвищена сприйнятливість. Діти з такими особливостями часто переживають багато страхів, стають недовірливими та «переносять» батьківські тривоги

на себе. Третя причина – залякування у вихованні. У таких випадках діти дошкільного віку частіше за своїх однолітків стикаються зі страхом перед тваринами, природними стихіями, захворюваннями та смертю, а також мають часті нічні кошмари [3].

В експерименті прийняли участь 30 дітей старшого дошкільного віку (по 15 дітей у групах: експериментальна та контрольна), та 4 вихователя, які мають досвід роботи з дітьми цього віку і працювали з ними протягом декількох років, а також з 30 батьків дітей. Загальна кількість учасників дослідження склала 64 особи.

На констатувальному етапі експерименту ми зосередили наші зусилля на кількох напрямках діяльності. Зокрема, були: а) визначені ключові критерії та показники схильності до страхів у дітей старшого дошкільного віку; б) підібрані методи вивчення цього психологічного явища та провести його емпіричне дослідження; в) оцінений поточний стан профілактичної роботи в цьому напрямку з боку вихователів та батьків. Для дослідження особливостей страхів у дітей старшого дошкільного віку використовувалися такі методики дослідження: спостереження, бесіда, анкетування, проективна методика «Які страхиття я бачу уві сні та чого боюся протягом дня?», «Червоний і чорний будиночки», анкета для визначення рівня тривожності (Г. Лаврентьева, Т. Титаренко), скорочений тест Люшера.

Результати констатувального експерименту показали, що у більшості дітей спостерігається високий рівень тривожності та схильності до страху. Згідно з отриманими результатами, найбільша частка досліджуваних (42%) має середній рівень сформованості до негативних емоційних станів. Третина дітей виявляє високий рівень страхів у своєї поведінці, а близько 29% характеризуються низьким рівнем схильності і демонструють спокійну та впевнену поведінку.

На формувальному етапі експерименту з дітьми старшого дошкільного віку проводились розмови про страхи та

методи їх подолання, ігри, що сприяють усвідомленню страхів, та вправи для корекції. Діти переглядали мультфільми та читали художні твори на тему страхів, з подальшим обговоренням. Проводилися консультації та семінари для батьків.

Після впровадження корекційних заходів був проведений контрольний етап експерименту для оцінки їхньої ефективності. Результати показали значне зниження рівня тривожності у дітей та покращення їхнього емоційного стану. Результати отримані на констатувальному та контрольному етапі експерименту наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнем проявів страхів та фобій, виражений у відсотковому співвідношенні

Рівні проявів страхів та фобій у дітей	ЕГ		Динаміка	КГ		Динаміка
	на початок	на кінець		на початок	на кінець	
Високий	29	15	+14	31	25	-6
Середній	42	32	-10	44	50	+6
Низький	29	53	+24	25	25	0

Позитивна динаміка на контрольному етапі експериментальної групи склала +24 %, на відміну від контрольної групи, де подібних змін не було. Вихователі та батьки відзначили зменшення кількості страхів у дітей та покращення їхньої поведінки.

Результати дослідження показують, що дитячі страхи є складним та багатовимірним феноменом, який формується під впливом різних біологічних, соціальних та психологічних факторів. Вони відображають етапи розвитку дитини та її взаємини з навколишнім середовищем. Результати свідчать про необхідність комплексного підходу до роботи зі страхами, який включає елементи когнітивного, емоційного та поведінкового підходів.

Дитячі страхи є природною частиною розвитку дитини. Проте вони можуть мати негативний вплив на емоційне бла-

гополуччя та соціальну адаптацію, якщо не приділяти належної уваги їх подоланню. Психологи та вихователі повинні враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, культурний контекст та використання спеціальних методик для зменшення страхів.

Можливі напрями подальших досліджень включають вивчення впливу цифрових технологій на розвиток страхів у дітей, дослідження страхів у дітей з особливими освітніми потребами, а також розробку нових методик для роботи зі страхами в закладах дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія: нав. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Камінська О. В. Проблема дитячих страхів у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. *Психологічний часопис*. 2018. № 4. С. 86– 104.
3. К'єркегор С. Поняття страху. Київ: Академічний проект. 2020. 212 с.
4. Кузнєцов М. А. Шкільні страхи: види, умови прояву та шляхи подолання: монографія. Харків : ХНПУ, 2012. 227 с.
5. Піддубна Н. Г., Єфімов Д. Е. Проблема страхів у наукових дослідженнях. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (1). С. 97–107.
6. Фрейд З. Фобії, страхи і тривога – три кити на шляху до психіатра. URL: <https://holdyou.net/news/fobii-strakhi-i-trevoga> (дата звернення: 19.02.2024).